

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО. КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 343.347.2(477)
DOI 10.32782/2523-4269-2023-85-40-46

Салагор Інеса Миколаївна

(Інститут держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України, м. Київ)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2901-1673>

ШКОДА ЗДОРОВ'Ю ПОТЕРПІЛОГО, ЗАПОДІЯНА ПОРУШЕННЯМ ПРАВИЛ ПОВОДЖЕННЯ З БІОЛОГІЧНИМИ АГЕНТАМИ (СТ. 326 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)

У статті досліджується зміст оцінного поняття «шкода здоров'ю потерпілого» як альтернативної обов'язкової ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 326 КК України. Підтримується позиція, що шкода здоров'ю має характеризуватися якісними та кількісними показниками й відповідати судово-медичним нормативам. На конкретних прикладах обґрунтовується теза, що захворювання внаслідок інфікування біологічними патогенними агентами охоплює поняття «тілесні ушкодження». Робиться висновок, що шкода здоров'ю потерпілого як суспільно небезпечний наслідок кримінального правопорушення, передбаченого ст. 326 КК України, – це захворювання або отруєння особи внаслідок потрапляння до її організму біологічного патогенного агента, що завдало їй середньої тяжкості або тяжкі тілесні ушкодження.

Ключові слова: об'єктивна сторона, оцінне поняття, тілесні ушкодження, отруєння, захворювання, інфікування, біологічні патогенні агенти, розлад здоров'я, втрата працездатності.

Постановка проблеми. Біотехнологія, генетична інженерія, мікробіологія та інші науки, які дають змогу людині «управляти» природними процесами на клітинному та молекулярному рівнях, не тільки створили широкі можливості у сфері медицини, фармакології, сільського господарства, харчової промисловості тощо, а й стали джерелом нових реальних і потенційних загроз біологічного характеру. Сучасна пандемія коронавірусу Covid-19, зокрема обґрунтовані підозри на антропогенність походження її збудника, є переконливим аргументом вищезазначеного. Пандемія продемонструвала неефективність системи біологічної безпеки й біологічного захисту як на міжнародному, так і на національних рівнях і засвідчила необхідність її перегляду та суттєвого оновлення. Зараз у світі разом з Уханською лабораторією функціонує 20 лабораторій, у яких консолідують та проводять різнопланові медико-біологічні дослідження з особливо небезпечними патогенами, що потребують при роботі з ними дотримання вимог біобезпеки та біозахисту найвищого рівня, тобто BSL-4 [1, с. 38].

Унаслідок масштабних антропогенних впливів у біосфері відбуваються незворотні зміни, які загрожують самому існуванню живих організмів, зокрема

й людини. До того ж загрози біологічного характеру суттєво зростають в умовах бойових дій. Тому розпочата країною-агресором війна проти України актуалізує питання запровадження в державі надійної та ефектної системи біологічної безпеки й біологічного захисту.

Отже, за сучасних умов життєво вагомим значення набуває питання побудови ефективної загальнодержавної системи гарантування біобезпеки, захисту населення від неконтрольованого розповсюдження патогенів. Важливим складником цієї системи є національне законодавство про відповідальність за вчинення кримінальних правопорушень у сфері біобезпеки. У цьому контексті набуває актуальності дослідження кримінально-правової норми, передбаченої ст. 326 КК України, яка криміналізує «порушення правил поведінки з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами». Зокрема, авторка звернула наукову увагу на суспільно небезпечні наслідки цього кримінального правопорушення у вигляді заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим напрямом дослідження проблем кримінально-правової охорони суспільних відносин у сфері екологічної

та громадської безпеки, безпеки виробництва та безпеки здоров'я населення присвятили праці українські вчені-криміналісти В. І. Борисов, М. І. Даньшин, А. Ф. Зелінський, І. П. Лановенко, В. К. Матвійчук, П. С. Матишевський, В. П. Самокиш, В. М. Смітєнко, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, С. С. Яценко та багато інших. Однак згадані науковці склад зазначеного злочину окремо не досліджували, а розглядали на рівні науково-практичних коментарів до відповідної статті Кримінального кодексу України.

Ю. В. Баулін, О. П. Горох [2], О. П. Литвин [3], А. А. Музика, Ю. А. Турлова [4], Є. В. Фесенко, М. І. Хавронюк та деякі інші науковці більш предметно підійшли до кримінально-правової характеристики порушення правил поводження з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами. Утім, незважаючи на значні досягнення вчених у розробці зазначеної проблематики, чимало проблем залишилося невирішеними. Крім того, їх напрацювання не враховують сучасних біологічних загроз та трансформацій чинного законодавства, які суттєво впливають на розвиток суспільних відносин.

Комплексне дослідження особливостей складу порушення правил поводження з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами до сьогодні в Україні не здійснювалося.

Отже, **метою статті** є всебічне дослідження суспільно небезпечного наслідку кримінального правопорушення, передбаченого ст. 326 КК України, у вигляді заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого.

Виклад основного матеріалу. Поряд із діянням обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 326 КК України, є суспільно небезпечні наслідки, які в диспозиції цієї норми представлені альтернативно у вигляді: 1) загрози загибелі людей; 2) загрози настання інших тяжких наслідків; 3) шкоди здоров'ю потерпілого.

Наслідки кримінального правопорушення – це несприятливі зміни, які настають у його об'єкті, тобто в охоронюваних кримінальним законом суспільних відносинах. Таке розуміння наслідків ґрунтується на законі (ч. 2 ст. 11 КК України та інших нормах кримінального законодавства) і є загальноприйнятим у науці кримінального права [5, с. 123; 6, с. 121–122; 7, с. 85; 8, с. 102–103]. Звідси випливає висновок, що правильно з'ясувати коло і зміст наслідків кримінального правопорушення, які розглядається, можна лише з огляду на зміст та особливості його об'єкта.

Безпосереднім об'єктом досліджуваного кримінального правопорушення є суспільні відносини у сфері забезпечення біологічної безпеки України, які регулюються встановленими правилами поводження з біологічними патогенними агентами [9, с. 71]. Шкода зазначеним відносинам полягає у створенні в результаті порушення суб'єктом зазначених правил таких об'єктивних умов, що вможливають шкідливий вплив біологічних патогенних агентів на здоров'я населення та довкілля. Тобто йдеться про заміну охоронюваних законом умов біологічної безпеки на соціально шкідливі умови біологічної небезпеки.

Однією з альтернативних обов'язкових ознак об'єктивної сторони простого складу досліджуваного кримінального правопорушення є суспільно небезпечні наслідки у вигляді *шкоди здоров'ю потерпілого*.

Встановлюючи зміст і обсяг цього оцінного поняття, слід урахувати те, що не тільки в розділі XIII, а

й у більшості розділів Особливої частини КК України наявні кримінально-правові норми, якими встановлено відповідальність за заподіяння шкоди здоров'ю людини в різних її проявах. Так, у межах розділу II «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи» КК закріплено склади кримінальних правопорушень, у яких шкода здоров'ю людини є єдиним чи одним з альтернативних наслідків поряд зі смертю. Суспільно небезпечні наслідки у вигляді шкоди здоров'ю людини передбачені також у розділі III (ч. 2 ст. 150), розділі IV (ч. 2 ст. 155), розділі V (ч. 1 ст. 181), розділі VI (ч. 4 ст. 187, ч. 4 ст. 189, ст. 196), розділі VIII (ч. 2 ст. 239, ч. 4 ст. 240, ч. 2 ст. 242, ч. 2 ст. 243), розділі IX (ч. 1 ст. 270), розділі X (ч. 1 ст. 271, ч. 1 ст. 272, ч. 1 ст. 273, ч. 1 ст. 274, ч. 1 ст. 275) Особливої частини КК України та інших. До того ж така шкода може позначатися різними термінами: «тривалий розлад здоров'я», «істотна шкода для здоров'я», «легкі, середньої тяжкості чи важкі тілесні ушкодження», «безплідність», «захворювання», «масове захворювання» тощо.

Як слушно зауважує Є. В. Фесенко, «наслідок, якщо йому надається кваліфікувальне значення, має піддаватися або кількісним вимірам, або конкретному якісному визначенню, якщо його навіть сформульовано як оцінне поняття. Інакше він не може бути ознакою складу злочину через неможливість його точного встановлення» [10, с. 118].

Водночас суспільно небезпечні наслідки, які охоплює широким за обсягом поняття «шкода здоров'ю людини», у різних складах кримінальних правопорушень мають різні кількісні та якісні параметри.

Дефініція «шкода здоров'ю» є такою, що викликає численні суперечки дослідників, єдність поглядів на її тлумачення в доктрині відсутня. Це поняття належить не лише до кримінального, а й до трудового, цивільного права, судової медицини та інших галузей правової науки. Наприклад, у Законі України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» (2004) міститься визначення «шкоди, заподіяної життю та здоров'ю потерпілого внаслідок дорожньо-транспортної пригоди» (ст. 23) [11], однак, очевидно, що поданий у цій нормі перелік видів заподіяної особі шкоди більшою мірою орієнтований на витрати, зумовлені лікуванням потерпілого, які підлягають відшкодуванню. Тобто таке нормативне визначення шкоди здоров'ю потерпілого є правозастосовним орієнтиром насамперед для цивільно-правових, а не для кримінально-правових відносин.

Л. П. Брич констатує, що ситуацію з тлумаченням терміна «шкода здоров'ю людини» навряд чи можна однозначно вирішити на базі чинного законодавства, тому вказує на необхідність позначати суспільно небезпечні наслідки у вигляді шкоди здоров'ю вказівкою на конкретний вид, розмір шкоди, кількість потерпілих та форму вини, з якою вони вчиняються [12, с. 229].

К. В. Катеринчук зазначає, що шкода здоров'ю характеризується якісними (характер) і кількісними (ступінь) показниками. Характер визначається формою патології, заподіяної організму людини (тілесне ушкодження, захворювання, патологічний стан). Ступінь шкоди здоров'ю – характеристика медико-юридична [13, с. 210].

Авторка підтримує такий підхід, однак уважає, що якісні характеристики шкоди здоров'ю потерпілого, які визначають форму патології, на кшталт кількісних характеристик, не повинні містити оцінних понять, а мають відповідати судово-медичним нормативам.

Юридичні ознаки ступеня тяжкості ушкодження визначені нормами Кримінального кодексу України і викладені в його відповідних статтях. Зокрема, тілесні ушкодження поділяють на тяжкі (ст. 121 КК України), середньої тяжкості (ст. 122 КК України) і легкі (ст. 125 КК України). Міністерством охорони здоров'я України 17 січня 1995 р. затверджено «Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень» [14], які визначають медичні критерії цих ознак.

Відповідно до ч. 1 ст. 121 КК України, тяжким тілесним ушкодженням є тілесне ушкодження, 1) небезпечне для життя в момент заподіяння чи таке, що 2) спричинило: а) втрату будь-якого органу або його функцій; б) каліцтво статевих органів; в) психічну хворобу; г) інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менш як на одну третину; д) переривання вагітності; е) непоправне знівечення обличчя.

Згадані Правила МОЗ України (1995) *небезпечними для життя* ушкодженнями визначають такі, що в момент заподіяння (завдання) чи в клінічному перебігу через різні проміжки часу спричиняють загрози для життя явища і які без надання медичної допомоги, за звичайним своїм перебігом, закінчуються чи можуть закінчитися смертю (п. 2.1.2). Водночас у пункті 2.1.3 цих Правил (1995) міститься виключний перелік таких небезпечних для життя ушкоджень. Для цілей нашого дослідження становлять інтерес дві позиції: 1) ушкодження, що спричинили шок тяжкого ступеня, масивну кровотрату, кому, гостру ниркову, печінкову недостатність, гостру недостатність дихання, кровообігу, гормональну дисфункцію, гострі розлади регіонарного й органного кровообігу, жирову чи газову емболію (підпункт «о» п. 2.1.3) і 2) отруєння речовинами будь-якого походження з перевагою як місцевої, так і загальної дії (зокрема, харчові токсикоінфекції) за умови, що в клінічному перебігу мали місце загрози для життя явища (підпункт «т» п. 2.1.3) [14].

Наведемо декілька прикладів захворювань унаслідок інфікування біологічними патогенними агентами, які за своїми клінічними проявами відповідають ознаці «небезпечні для життя».

Так, унаслідок зараження легеневою формою *сибірки* (збудник – бактерія *Bacillus anthracis*) через 3 дні після появи перших клінічних ознак розвивається гостра дихальна недостатність (задишка, стридорозне дихання, ціаноз) і колапс (ще через 24–36 годин), а також набряк легень з випотом у плевральну порожнину і перикард. Вилікування можливе в разі призначення адекватної терапії в продромальному періоді, однак летальність дуже висока (до 75 %), якщо лікування розпочате в період легневих проявів [15, с. 216].

Захворювання на *геморагічну лихоманку*, наприклад, Крим-Конго (збудник – вірус родини *Bunyaviridae*), триває 7–8 діб. На 2–4 день хвороби одночасно з висипкою з'являються кровотечі з ясен, носа, легень, травного каналу, матки. Розвиваються олігурія, мікрогематурія, протеїнурія. Летальність сягає 40 %, переважно внаслідок інфекційно-токсичного шоку, масивних кровотеч, печінково-ниркової недостатності [15, с. 191].

Хворобу *ботулізм* спричиняє ботулотоксин (продукт життєдіяльності бактерії *Clostridium botulinum*), що належить до найсильніших біологічних отрут. Після споживання отруєних харчових продуктів неврологічні симптоми виявляються вже через 12–36 годин. Найчастіші ускладнення ботулізму – пневмонія, інфекційно-токсичний міокардит, раптова зупинка серця

й дихання, динамічна кишкова непрохідність, тривалі парези й паралічі. Зазвичай, летальні наслідки мають 16–82 % таких отруєнь [15, с. 268].

Отже, можна стверджувати, що за певних умов захворювання внаслідок інфікування особливо небезпечним біологічним патогенним агентом може охоплюватися поняттям «небезпечне для життя тілесне ушкодження».

Відповідно до ч. 1 ст. 122 КК України, середньої тяжкості тілесним ушкодженням визнається тілесне ушкодження, яке: 1) не є небезпечним для життя і 2) не спричинило наслідків, передбачених у ст. 121 КК України, але водночас є таким, що 3) спричинило: а) тривалий розлад здоров'я або б) значну стійку втрату працездатності менш як на одну третину.

Правила МОЗ України (1995) під розладом здоров'я розуміють «безпосередньо пов'язаний з ушкодженням послідовно розвинутий хворобливий процес» (п. 2.1.6). До того ж під тривалим розладом здоров'я розуміється (п. 2.2.2 Правил) розлад здоров'я строком понад три тижні (більш як 21 день), а під стійкою втратою працездатності менш як на одну третину – втрата загальної працездатності від 10 % до 33 % (п. 2.2.3 Правил) [14].

Розглядаючи таку ознаку, як «тривалий розлад здоров'я», можна навести приклади інфекційних хвороб, спричинених потраплянням до організму біологічних патогенних агентів, які мають тривалий патологічний перебіг. Так, *шигельоз (дизентерія)* – антропоозна, бактеріальна, інфекційна хвороба з фекально-оральним механізмом передавання збудника, яку класифікують за тривалістю перебігу на гостру (до 3 місяців) і хронічну (понад 3 місяці). За середньотяжкого перебігу хвороби загальна інтоксикація виявляється вираженою слабкістю, запамороченням при вставанні, тахікардією, артеріальною гіпотензією, головним болем, лихоманкою [16, с. 125]. *Правець* – гостра інфекційна хвороба з групи сапрозоонозів з контактним механізмом передавання збудника, загальна тривалість якої у випадках з успішним результатом лікування сягає 4 тижнів: до 18 днів зберігаються тетанічні судоми, до 25 днів – м'язовий гіпертонус і тризм, до 2 місяців – тахікардія [16, с. 157].

Отже, за такою ознакою, як «тривалий розлад здоров'я», деякі захворювання, спричинені інфікуванням людини особливо небезпечними біологічними патогенними агентами, за наявності інших об'єктивних умов, можна також зарахувати до тілесних ушкоджень середньої тяжкості.

У цьому контексті авторка не може погодитися з твердженням В. В. Локтіонової, що перелік тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, передбачений чинним КК України, не містить гострі та хронічні захворювання, що виникли при отруєнні, та інфекційні захворювання [17, с. 167]. Адже проведений нами аналіз змісту «тяжких та середньої тяжкості тілесних ушкоджень» дає змогу зробити висновок, що під тілесними ушкодженнями як медико-юридичною характеристикою поняття «шкода здоров'ю» слід розуміти не тільки порушення анатомічної цілості органів і тканин або їх фізіологічних функцій, а й захворювання, що виникають унаслідок впливу різних факторів зовнішнього середовища: фізичних, хімічних, *біологічних*, психічних.

У ст. 125 КК України визначено види легкого тілесного ушкодження: ч. 1 – легке тілесне ушкодження; ч. 2 – легке тілесне ушкодження, що спричинило корот-

кочасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності. Короткочасним належить уважати розлад здоров'я тривалістю понад шість днів, але не більш як три тижні (21 день).

Водночас обґрунтованим убачається підхід М. І. Хавронюка, згідно з яким «в усіх статтях, які передбачають заподіяння тілесних ушкоджень як наслідок порушення певних правил (тобто ставлення до їх заподіяння може бути тільки необережним), мову слід вести тільки про тяжкі або середньої тяжкості тілесні ушкодження» та з огляду на це внести відповідні зміни до статей Особливої частини КК [18, с. 59]. Дотримуючись сформованої позиції, згаданий науковець під шкодою здоров'ю потерпілого як об'єктивною ознакою складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 326 КК України, розуміє «заподіяння потерпілому необережних середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень» [19, с. 953]. Такий підхід підтримується і Л. П. Брич, яка на монографічному рівні досліджувала відповідне питання [20, с. 56].

Водночас більшість коментаторів КК оминає з'ясування змісту аналізованого поняття. Найвні ж поодинокі тлумачення мають нечітке, розмите значення. «Заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого означає фактичне захворювання внаслідок указаних дій хоча б однієї особи (за винятком того, хто брав участь у вчиненні цього злочину)», – лаконічно пише Ю. В. Баулін при характеристиці об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 326 КК України [21, с. 429]. Погоджуючись із висновками науковця, що потерпілий не може бути суб'єктом злочину, водночас уважаємо неприйнятним таке узагальнене позначення шкоди здоров'ю потерпілому, як «захворювання». Цей термін не вносить ясності ні щодо форми, ні щодо розміру шкідливих наслідків, які завдають здоров'ю людини. Відомо, що тяжкість захворювання залежить від виду патогенного агента, характеристик конкретного штаму; віку, ваги, загального стану здоров'я інфікованого; умов зовнішнього середовища тощо. Тож захворювання може проходити безсимптомно, у легкій формі, з дуже короткочасним, незначним погіршенням самопочуття. Унаслідок такого перебігу хвороби імунітет людини лише посилюється, у такому разі може йтися не про шкоду здоров'ю людини, а навпаки.

Більш докладне тлумачення заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого наведено в науково-практичному коментарі до КК України, виданому під редакцією М. О. Потебенька і В. Г. Гончаренка (2001): «безпосереднє потрапляння в організм потерпілого того чи того небезпечного мікробіологічного агента чи біологічного токсину, внаслідок чого він заразився відповідним гострим інфекційним захворюванням (чумою, висипним тифом, енцефалітом тощо)» [22, с. 635]. Однак очевидно, що «гострота» захворювання є таким самим оцінним поняттям, яке до того ж не містить жодних медико-юридичних критеріїв. Окрім того, потрапляння

в організм біологічного агента не обов'язково тягне за собою захворювання, а може обмежитися таким станом, як «носіїство збудника». У такому разі питання про шкоду здоров'ю особи є дискусійним, адже негативних змін у стані здоров'я, самопочутті й працездатності людини може не відбуватися.

І. А. Вартилицька, інтерпретуючи вищезгадане тлумачення, не тільки не вносить ясності у досліджуване поняття, а й створює проблеми розмежування досліджуваного злочину із суміжними (наприклад, передбаченими ч. 2 ст. 130, ч. 1 ст. 131, ч. 1 ст. 133 КК України): під заподіянням шкоди здоров'ю потерпілого вона розуміє *зараження* гострим інфекційним захворюванням (чумою, висипним тифом, енцефалітом тощо) або захворювання на іншу небезпечну хворобу внаслідок безпосереднього потрапляння в організм того чи того небезпечного біологічного агента чи токсину [23, с. 740].

Не витримує критики підхід Т. Б. Ніколаєнко і В. О. Сич, які вказують, що «шкода здоров'ю особи охоплює заподіяння одній особі середньої тяжкості тілесного ушкодження або одній чи декільком – легкого тілесного ушкодження, що спричинило короткочасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності» [24, с. 847]. Зокрема, неприйнятним є тлумачення поняття «потерпілий» як «декілька осіб». Також незрозуміло, якими критеріями керувалися автори, виносячи тяжкі тілесні ушкодження за межі досліджуваного поняття і включаючи до його складу легкі тілесні ушкодження, за необережне заподіяння яких кримінальну відповідальність не передбачено. Певно, висновки Т. Б. Ніколаєнко і В. О. Сич ґрунтувалися на положеннях п. 21 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» (2009), де судам роз'яснюється зміст поняття «шкода здоров'ю потерпілому» стосовно складів злочинів, передбачених статтями 271–275 КК України [25].

Висновки. Дослідження змісту поняття «шкода здоров'ю потерпілого» виявило значні розбіжності в позиціях науковців щодо його тлумачення, а також поверховість відповідних висновків. Єдиним порівняно системним та обґрунтованим видається підхід М. І. Хавронюка, який, однак, також потребує уточнення.

Ураховуючи викладене, сформулюємо власне визначення такої альтернативної обов'язкової ознаки простого складу досліджуваного кримінального правопорушення, як суспільно небезпечні наслідки у вигляді шкоди здоров'ю потерпілого.

Отже, *шкода здоров'ю потерпілого* як суспільно небезпечний наслідок кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 326 КК України, – це захворювання або отруєння особи внаслідок потрапляння до її організму біологічного патогенного агента, що завдало їй середньої тяжкості або тяжкі тілесні ушкодження.

Список використаних джерел

1. Величко М. В. Стан сучасної системи біобезпеки та біозахисту України і пропозиції щодо її вдосконалення. *Юридична Україна*. 2021. № 7. С. 38–49. DOI: <https://doi.org/10.37749/2308-9636-2021-7> (223)–4.
2. Музика А. А., Горюх О. П. Покарання та його застосування за злочини проти здоров'я населення : монографія. Київ : ПАЛІВОДА А.В., 2012. 404 с.
3. Литвин О. П., Ящурицький Ю. В. Правоохоронна діяльність у сфері забезпечення загальної громадської безпеки : навч. посіб. Київ : МАУП, 2006. 239 с.
4. Турлова Ю. А., Поліщук Г. С., Козлюк Л. Г., Пенязькова О. О. Злочини проти екологічної безпеки: проблемні питання систематизації. *Ядерна та радіаційна безпека*. 2021. № 2 (90). С. 42–51. DOI: <https://doi.org/10.32918/nrs.2021.2> (90).05.
5. Кримінальне право України. Загальна частина : підручн. для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-е вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 456 с.

6. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / С. В. Абдул, А. М. Бабенко, А. В. Воронцов, О. А. Гриненко, С. О. Загороднюк та ін. ; за ред. проф. В. О. Меркулової та доц. В. Я. Конопельського. Одеса : ОДУВС, 2017. 430 с.
7. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / Є. С. Назимко, С. В. Лосич, Ю. О. Данилевська та ін.; за заг. ред. проф. В. М. Бесчастного та О. М. Джужи. Київ : ВД «Дакор», 2018. 386 с.
8. Смельянов В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / Харківський нац. ун-т внутр. справ. Харків : Право, 2018. 142 с.
9. Салагор І. М. Об'єкт злочину, передбаченого ст. 326 Кримінального кодексу України. *Juris Europensis Scientia* : зб. наук. праць Національного університету «Одеська юридична академія». 2020. Вип. 2. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 66–72. DOI: <https://doi.org/10.32837/chem.v0i2.77>.
10. Фесенко Є. В. Злочини проти здоров'я населення та система заходів з його охорони : монографія. Київ : Атіка, 2004. 280 с.
11. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України від 01.07.2004 № 1961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>.
12. Брич Л. Розмежування складів злочинів, спільною ознакою яких є суспільно небезпечні наслідки у вигляді шкоди здоров'ю людини: зміст спільних ознак. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2009. Вип. 48. С. 225–240.
13. Катеринчук К. В. Злочини проти здоров'я особи: проблеми кримінально-правової теорії та практики : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 408 с.
14. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень : затверджено наказом МОЗ України від 17.01.1995 № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>.
15. Андрейчин М. А., Копча В. С. Біотероризм. Медична протидія : монографія. Тернопіль : Укрмедкнига, 2005. 300 с.
16. Рябоконт О. В., Оніщенко Т. Є., Рябоконт Ю. Ю. Інфекційні хвороби : навч. посіб. для студентів мед. ф-ту за спеціальністю 7.110.10 – «Стоматологія». Запоріжжя : ЗДМУ, 2011. 205 с.
17. Локтіонова В. В. Проблеми конструювання наслідків екологічних злочинів у вигляді шкоди життю та здоров'ю особи. *Право і суспільство*. 2011. № 5. С. 165–170.
18. Хавронюк М. І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України. Київ : Істина, 2004. 504 с.
19. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка ; 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
20. Брич Л. П. Злочини проти здоров'я та проти безпеки життя та здоров'я за законодавством України. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. 116 с.
21. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.
22. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2-х ч. Особлива частина / П. П. Андрушко, Т. М. Арсеник, О. Г. Атаманюк, О. Ф. Бангишев та ін.; під заг. ред. М. О. Потєбенка, В. Г. Гончаренка. Київ : ФОРУМ, 2001. 944 с.
23. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. А. Азаров, І. А. Варгилецька, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 1104 с.
24. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посібник / Т. Б. Ніколаєнко, В. О. Сич. Хмельницький : Вид-во Нац. академії ДПС України ім. Б. Хмельницького, 2012. 1232 с.
25. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва: постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 № 7. *Вісник Верховного Суду України*. 2009. № 8.

References

1. Velychko, M.V. (2021). Stan suchasnoi systemy biobezpeky ta biozakhystu Ukrainy i propozytsii shchodo yii vdoskonalennia [The state of the modern biosafety and biosecurity system of Ukraine and proposals for its improvement]. *Yurydychna Ukraina*, 7, 38–49. [https://doi.org/10.37749/2308-9636-2021-7\(223\)-4](https://doi.org/10.37749/2308-9636-2021-7(223)-4) [in Ukrainian].
2. Muzyka, A.A., & Horokh, O.P. (2012). *Pokarannia ta yoho zastosuvannia za zlochyny proty zdorovia naseleennia [Punishment and its application for crimes against public health]*. Kyiv : PALYVODA A.V. [in Ukrainian].
3. Lytvyn, O.P., & Yashchurynskiy, Yu. V. (2006). *Pravookhoronna diialnist u sferi zabezpechennia zahalnoi hromadskoi bezpeky [Law enforcement activities in the field of ensuring general public safety]*. Kyiv : MAUP [in Ukrainian].
4. Turlova, Yu.A., Polishchuk, H.S., Kozliuk, L.H., & Pieniaskova, O.O. (2021). Zlochyny proty ekolohichnoi bezpeky: problemni pytannia systematyzatsii [Crimes against environmental safety: problematic issues of systematization]. *Nuclear and radiation safety*, 2 (90), 42–51. [https://doi.org/10.32918/nrs.2021.2\(90\).05](https://doi.org/10.32918/nrs.2021.2(90).05) [in Ukrainian].
5. Baulin, Yu.V., Borysov, V.I., & Tiutiuhin, V.I. et al. (2010). *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna [Criminal law of Ukraine. Common part]* (Stashys, V.V., & Tatsii, V.Ya, Eds.). Kharkiv : Pravo [in Ukrainian].
6. Abdul, S.V., Babenko, A.M., Vorontsov, A.V., Hrytenko, O.A., & Zahorodniuk, S.O. et al. (2017). *Kryminalne pravo Ukrainy: Zahalna chastyna [Criminal law of Ukraine. Common part]* (Merkulova, V. O. & Konopelskoho, V. Ya, Eds.). Odessa : ODUVS [in Ukrainian].
7. Nazymko, Ye.S., Losych, S.V., & Danylevska, Yu.O. et al. (2018). *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna [Criminal law of Ukraine. Common par]* (Beschastnoho, V.M., & Dzhuzhy, O.M., Eds.). Kyiv : VD “Dakor” [in Ukrainian].
8. Yemelianov, V.P. (2018). *Kryminalne pravo Ukrainy: Zahalna chastyna. Osnovni pytannia vchennia pro zlochyn [Criminal law of Ukraine: Common part. The main issues of the doctrine of crime]*. Kharkivskiy nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv : Pravo [in Ukrainian].
9. Salahor, I.M. (2020). Obiekt zlochynu, peredbachenoho st. 326 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [Object of the crime provided for in Art. 326 of the Criminal Code of Ukraine]. *Juris Europensis Scientia*, 2, 66–72. DOI: <https://doi.org/10.32837/chem.v0i2.77> [in Ukrainian].

10. Fesenko, Ye. V. (2004). *Zlochyny proty zdorovia naseleennia ta systema zakhodiv z yoho okhorony [Crimes against public health and the system of measures for its protection]*. Kyiv : Atika [in Ukrainian].
11. Pro oboviazkove strakhuvannia tsyvilno-pravovoi vidpovidalnosti vlasnykiv nazemnykh transportnykh zasobiv [On mandatory civil liability insurance for owns of land vehicles]: Zakon Ukrainy vid 01.07.2004 № 1961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>. [in Ukrainian].
12. Brych, L. (2009). Rozmezhuвання skladiv zlochyniv, spilnoiu oznakoio yakykh ye suspilno nebezpechni naslidky u vyhliadi shkody zdoroviu liudyny: zmist spilnykh oznak [Delineation of crimes, the common feature of which are socially dangerous consequences in the form of harm to human health: the content of common features]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya yurydychna*, 48, 225–240 [in Ukrainian].
13. Katerynychuk, K.V. (2018). *Zlochyny proty zdorovia osoby: problemy kryminalno-pravovoi teorii ta praktyky [Crimes against personal health: problems of criminal law theory and practice]*. Kyiv : FOP Maslakov [in Ukrainian].
14. Pravyla sudovo-medychnoho vyznachennia stupenia tiazhkosti tilesnykh ushkozhen [Rules for forensic medical determination of the severity of bodily injuries]: zatverdzheno nakazom MOZ Ukrainy vid 17.01.1995 № 6. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95> [in Ukrainian].
15. Andreichyn, M.A., & Kopcha, V.S. (2005). *Bioteroryzm. Medychna protydiia [Bioterrorism. Medical countermeasures]*. Ternopil : Ukrmedknyha [in Ukrainian].
16. Riabokon, O.V., Onishchenko, T.Ye., & Riabokon, Yu.Yu. (2011). Infektsiini khvoroby [Infectious diseases]: education. manual for medical students Faculty of Medicine with specialty 7.110.10 – “Dentistry”. Zaporizhzhia : ZDMU [in Ukrainian].
17. Loktionova, V.V. (2011). Problemy konstruiuvannia naslidkiv ekolohichnykh zlochyniv u vyhliadi shkody zhyttiu ta zdoroviu osoby [Problems of designing the consequences of environmental crimes in the form of damage to the life and health of a person]. *Pravo i suspilstvo*, 5, 165–170. [in Ukrainian].
18. Khavroniuk, M.I. (2004). *Dovidnyk z Osoblyvoi chastyny Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [Handbook of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine]*. Kyiv : Istyna [in Ukrainian].
19. Melnyk, M.I., & Khavroniuk, M.I. (Eds.). (2019). *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine]*. Kyiv : VD “Dakor” [in Ukrainian].
20. Brych, L.P. (2010). *Zlochyny proty zdorovia ta proty bezpeky zhyttia ta zdorovia za zakonodavstvom Ukrainy [Crimes against health and safety of life and health according to the legislation of Ukraine]*. Lviv : Lviv State University of Internal Affairs [in Russian].
21. Baulin, Yu.V., Borysov, V.I., & Tiutiuhin, V.I. Et al. (2015). *Kryminalne pravo Ukrainy: Osoblyva chastyna [Criminal law of Ukraine: Special part]* (Tatsii, V. Ya., Borysov, V. I. & Tiutiuhin, V. I., Eds.). Kharkiv : Pravo [in Ukrainian].
22. Andrushko, P.P., Arseniuk, T.M., Atamaniuk, O.H., & Bantyshev, O.F., et al. (2001). *Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. Osoblyva chastyna [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine. Special part]* (Potebenko, M.O., & Honcharenka, V.H., Eds.). Kyiv: FORUM [in Ukrainian].
23. Azarov, D.A., Vartyletska, I.A., Hryshchuk, V.K., & Savchenko, A.V. et al. (2017). *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine]* (Dzhuzhi, O.M., Savchenko, A.V., Chernieia, V.V., Eds.). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
24. Nikolaienko, T.B., & Sych, V.O. (2012). *Kryminalne pravo Ukrainy. Osoblyva chastyna [Criminal law of Ukraine: Special part]*. Khmelnytskyi : Vyd-vo Nats. akademii DPS Ukrainy im. B. Khmelnytskoho [in Ukrainian].
25. Pro praktyku zastosuvannia sudamy Ukrainy zakonodavstva u spravakh pro zlochyny proty bezpeky vyrobnytstva (2009). [About the practice of the courts of Ukraine establishing legislation on the right about evils against the safety of production]: postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 12.06.2009 № 7. *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy*. № 8 [in Ukrainian].

Salahor Inesa

(V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2901-1673>

DAMAGE TO THE VICTIM'S HEALTH CAUSED BY VIOLATION OF THE RULES FOR HANDLING BIOLOGICAL AGENTS (ART. 326 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE)

The article examines the content of the evaluative concept of “damage to the victim’s health” as an alternative mandatory feature of the objective side of the composition of the criminal offense provided for in Art. 326 of the Criminal Code of Ukraine. The position that harm to human health is characterized by qualitative (nature) and quantitative (degree) indicators is supported. It is specified that not only quantitative, but also qualitative criteria must meet forensic medical standards. The statement that diseases due to infection with biological pathogenic agents are covered by the concept of “bodily injuries” is argued with concrete examples.

It is stated that bodily injuries as a medico-legal characteristic of the concept of “harm to health” should be understood not only as a violation of the anatomical integrity of organs and tissues or their physiological functions, but also as diseases that arise as a result of the influence of various factors of the external environment, in particular biological ones. Guided by the provisions of the Rules for the Forensic Medical Determination of the Severity of Bodily Injuries, approved by the Ministry of Health of Ukraine, it is proved that the main sign of diseases (of viral, bacterial or toxin etiology) belonging to serious bodily injuries is “danger to life”, and to bodily injuries medium severity – “long-term health disorder”.

The author adheres to the position that the concept of “harm to the victim’s health” does not cover minor injuries. On the basis of a critical analysis of the interpretations of the content of the constructive objective feature “damage

to the victim's health" available in the doctrine, it was concluded that there are no unified approaches to understanding this feature, in most cases the formulated definitions are vague, contain evaluative concepts and are not based on judicial medical standards.

It is concluded that harm to the victim's health as a socially dangerous consequence of the criminal offense provided for in Art. 326 of the Criminal Code of Ukraine, this is a disease or poisoning of a person as a result of the entry into his body of a biological pathogenic agent, which caused him moderate or severe physical injuries.

Key words: *objective side, evaluative concept, bodily injuries, poisoning, disease, infection, biological pathogenic agents, health disorder, loss of working capacity.*

Надіслано до редколегії 29.11.2023